

Προτεινόμενα κείμενα για τη θεματική ενότητα Γ΄ Γυμνασίου
«Ο τόπος μου και οι άνθρωποι»

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΤΖΗΣ

Το διπλό βιβλίο

6. Η τελευταία αρκούδα του Πίνδου

(απόσπασμα)

Το διπλό βιβλίο, που εκδόθηκε το 1976, παρακολουθεί τη ζωή ενός Έλληνα μετανάστη στη Γερμανία αλλά και αναδρομικά στην Ελλάδα. Έχει πολύ ιδιαίτερη – αποσπασματική- δομή. Το απόσπασμα που ακολουθεί πραγματεύεται το νόστο (τη νοσταλγική επιστροφή στην πατρίδα) ενός ακόμα μετανάστη που επιστρέφοντας δεν μπορεί να επανασυνδεθεί γιατί η ιδιαίτερη πατρίδα του έχει αλλοτριωθεί.

Πήρε, λοιπόν, τη μικρή του σύνταξη για τα είκοσι χρόνια του, είχε βέβαια και κάτι λεφτά μαζεμένα με την τόση τη στέρηση και ξεκίνησε αμέσως για την Ελλάδα –πίσω για το Ντομπρίνοβο– Ηλιοχώριον, επαρχία Δωδώνης. Μέσα για μέσα στην καρδιά του Πίνδου. Δημήτριος Σκουρογιάννης –ι Μήτρους που λέγαμε– ο επιστήθιος φίλος μου και φίλος πολύ και του συγγραφέα. Στα σαράντα πέντε του πια μα γερός ακόμα σα βούβαλος, στρογγυλοπρόσωπος, αγριομάλλης, μεγαλόκορμος και στραβοπόδαρος, της είναι όλοι της από κείνα τα μέρη, από κείνα τα βουνά τα μεγάλα.

Και γύρισε ο Σκουρογιάννης εκεί. Έτσι που το 'χε τάξει στον εαυτό του. Αυτό το Ντομπρίνοβο ήταν το στήριγμα της καρδιάς του στα χρόνια της ξενιτιάς, ήταν το τέρμα του μακρινού ταξιδιού του –κι η ανταμοιβή του μαζί. Τα μεγάλα βουνά της πατρίδας, έρχονταν και ξανάρχονταν στην ερημία του ξένου του τόπου, σκεπάζοντας με την αχλή τη γαλάζια της την καταχνιά της βορινής πολιτείας. Και το βράδυ πάλι, καθώς έκλεινε αποσταμένος τα μάτια του, το ξερό, μονότονο όλη μέρα κροτάλισμα των σιδηρικών που βούιζε ακόμα στ' αυτιά του σκεπαζότανε σιγά σιγά από κείνο το γνώριμο, το βαθύ της ανάσασμα των χιλιάδων και χιλιάδων πεύκων κι έλατων στον Πίνδο –εκεί, σε κείνον τον τόπο, που 'ταν ο τόπος του, όσο δεν ήτανε κανενός– κι αποκοιμότανε μέσα σ' αυτό.

Κρυφά, να μη φανερώνεται και τον αποπαίρνουμε με τις σαχλαμάρες και τα πειράγματα του ελληνικού καφενείου, αυτόν το γυρισμό δούλευε μέσα του –και τον χαιρόταν που θα τον είχε. Να τελειώσει καμιά φορά με τις νόρμες,¹ τα όρντουνγκ,² τα συρματόσκοινα και να τελειώσει και με την άσφαλτο, το τσιμέντο και τ' αλουμίνιο, να φτάσει κάποτε κει:

– Κόβι, Μήτρου μ', κόβε να γυρίσουμε καμιά φορά...

Και καμιά φορά ξεχνιόταν ωστόσο, ξεσπούσε μπροστά τους: – «Ιμείς από του Ντουμπρίνουβουν–, «Ιμείς εκεί στο Ντουμπρίνοβον... Ιδέαν δεν έχετε ...».

– Παράτα μας, ρε Σκουρογιάννη, μ' αυτό το Ντομπρίνοβο, του ριχνόταν όλοι.

Τότες έσκυβε το κεφάλι φούσκωνε τα μάγουλά του, μετάνιωνε που του ξέφυγε και το ξανάπε, σώπαινε κι ορκιζότανε μέσα του να φυλάγεται, να το φυλάει για τον εαυτό του, θησαυρό του, καημό του.

Αύγουστος ήταν. Από τη Θεσσαλονίκη που κατέβηκε με το τρένο –τίποτα δε στάθηκε να δει– γραμμή λεωφορείο και στην Κοζάνη, γραμμή κι από κει για την Κόνιτσα. Εκεί το νοίκιασε το μικρό ημιφορτηγό για τις έξι βαλίτσες του, κάτι δέματα, κάτι πακέτα, άλλα μικρότερα –τα καζάντια³ του στη Γερμανία. Σε τρεις τέσσερες ώρες σταματήσανε στο μικρό μπακάλικο– ήταν από τότε, πριν φύγει.

Τώρα με το δρόμο που φκιάζανε, το μεγαλώσανε και σταματούν εκεί τα λεωφορεία. Κατέβασε τα πράματα, πλήρωσε τον άνθρωπο, έφυγε το φορτηγάκι, στάθηκε μια στιγμή και κοίταξε γύρω του. Αριστερά του το βουνό της Λάιστας, κάτω η βαθιά ποταμιά που πάει με τ' άλλα νερά να βρει τον Αώο. Το χειμώνα βουίζει, η πλατιά της χαλικάρια λάμποκοπάει τώρα μέσα στον ήλιο. Πέρα μπροστά του ο Γυφτόκαμπος. Αντίκρυ του εκείνη η πλαγιά με τα πεύκα, τα ελάτια να κατρακυλούν αραδιαστά, πυκνά, στητά, φουντωτά. Ξωπίσω της, πέρα, τα βουνά τα μεγάλα –τα 'ξερε. Ο τόπος του.

Είκοσι χρόνια τα 'στελε ταχτικά κάθε μήνα στους γονιούς του τα ογδόντα του μάρκα και να 'ρθει δε θέλησε. Δεν ήτανε μόνο για τα λεφτά, την οικονομία και δεν ήταν ύστερα μονάχα για τη δικτατορία, της φασαρίες. Χωρίς να το ξέρει, χωρίς να μπορεί να σκεφτεί τέτοια πράματα ήταν κι από τους ανθρώπους εκείνους που δεν το λιανίζουνε τ' όνειρό τους, το θέλουν ακέριο σωστό, μια και καλή, το φτιάχνουνε μέσα τους, το στήνουνε, το δουλεύουν και ξέρουν, μπορούνε να την καρτερούνε την ώρα του.

Το χωριό αρχίζει λίγο πιο κάτω απ' το δρόμο, κατηφορίζοντας από τούτη τη μεριά της βαθιάς κοιλάδας. Τίποτα δε φαίνεται από το δρόμο. Μεγάλες καρυδιές τα κρύβουν, τα σκεπάζουν ολότελα τα πέτρινα σπίτια του ως κάτω στην εκκλησία με τον πελώριο πλάτανο μπρος της. Το μεσημέρι κρατούσε ακόμα, ψυχή δεν ήταν στο δρόμο. Τράβηξε τα πράματά του στην άκρη, κάθισε στον ίσκιο πάνω σ' ένα κασόνι κι άκουγε τα τζιτζίκια. Σήκωσε μια στιγμή το κεφάλι κατά το δέντρο, χαμογέλασε –τον καλωσορίζανε.

Εκεί τον βρήκαν αργότερα, τον γνωρίσανε, τον βοήθησαν να κατεβάσουν τα πράματα, μπήκε στο πατρικό του, ήρθαν όλοι, τον καλωσορίσανε, τον δεχτήκανε μετά χαράς, μείνανε ως το βράδυ μαζί του.

Είχε φτάσει. [...]

Κόσμος ήταν και τώρα στο χωριό του, πολύς, Αύγουστο μήνα που γύρισε. Και χάρηκε βέβαια που της βρήκε τόσοσ εκεί. Άλλοι τον ξέραν, τους ήξερε, μ' άλλους βρεθήκανε να 'χουν συγγένειες, παλιές γνωριμίες. Το βράδυ ανεβαίνουνε και μαζεύονται στο μπακαλικάκι του δρόμου, κατεβαίνουν στην εκκλησιά με το μεγάλο της πλάτωμα, πότε πάλι στην πλατεία του σχολείου –μια ταράτσα πάνω από τη ρεματιά.

Θα 'θελε να έλεγε κάτι και για τα δικά του της Γερμανίας, την ξενιτιά, τη νοσταλγία, τα βάσανα. Εδώ τώρα μπορούσε να το λέει πια και να μη φοβάται πως –«Δμείς εδώ στο Ντομπρίνοβον...» Δικοί του άνθρωποι είναι γύρω του, Ντομπρινοβίτες, Ντομπρίνοβο είναι όλα.

Και δεν το λέει. Από τις πρώτες μέρες ακόμα αρχίζει να νιώθει πως κάπως είναι και κάπως δεν είναι μαζί τους. Κάτι του λείπει για να 'ναι μαζί τους, για να 'ναι απ' αυτούς. Ο συγγραφέας να 'ταν εδώ, θα μπορούσε να 'λεγε, πως απόμεινε όλα τα χρόνια της Γερμανίας Ντομπρινοβίτης, οι άλλοι δεν είναι τίποτα πια, από πουθενά δεν είναι. Όπου βρεθούνε, μόλις βρεθούνε, θ' αρχίσουν σε λίγο να λένε πάλι για της δουλειές τους, για τα λεφτά τους, τα μαγαζιά τους, τα πράματα, μηχανήματα, κτήματα που αγόρασαν, που θ' αγοράσουν. Αν ήταν εδώ κανένας Μπρουσάκης, Σαββίδης, Γιαννόπουλος, από κείνους της φιλόσοφους του ελληνικού καφερείου, θα 'χε πάλι τη σοφή την εξήγησή του – κοινωνία της κατανάλωσης και το ξερίζωμα, την αλλοτρίωση των ανθρώπων και τ' άλλα που λέγανε.

Ο Σκουρογιάννης δε μπορούσε βέβαια να σκέφτεται τέτοια πράματα, τόσο πολλά. Αρχισε μόνο και το 'νιωθε πως ήτανε μόνος μέσα στους ανθρώπους, έτσι σα λίγο ξένος ανάμεσά τους. Του φαίνονται λίγο παράξενοι – της κόσμος είναι. Άλλοι, λοιπόν, ήταν εκείνοι οι φιλόσοφοι με τις θεωρίες της, τις παρλαπίπες⁶ και της καυγάδες. Τους απόπαιρνε τότε – τις θυμείται τώρα καμιά φορά το βράδυ, γυρίζοντας σπίτι. Και κείνα τα βράδια της ξενιτιάς, το κουτό, βαρετό ξεροστάλιασμα στο σταθμό –δεν ξέρει βέβαια κι αυτό να το πει– αν άλλο δεν είχανε μέσα –ήτανε κάπως σαν να τους δέναν, να τους ενώναν –ίδιος καημός, ίδια πίκρα– κάπως κοντά σου τον νιώθεις τον άλλον. Πολύ σκορπισμένοι του φαίνονται τούτοι – μέσα στην Ελλάδα, μέσα στο δικό της τον τόπο. Και δεν το λέει – «Ϊμείς ιδώ εις το Ντομπρίνοβον» – φοβάται ο Σκουρογιάννης μη του ριχτούνε, τον αποπάρουν κι εδώ. [...]

Καιρός ήταν πια να περπατήσει και λίγο στον τόπο του. Πήρε το δισάκι του ένα πρωί –να κατέβαινε ως κάτω στη ρεματιά, να 'μπαινε λίγο στο δάσος. Κατέβηκε. Μικρά «πριόνια» δουλεύουν και τώρα στην άκρη του δάσους. Έκατσε λίγο –την είδε την τυράγνια των ανθρώπων, των μουλαριών να κουβαλούν ως τα φορτηγά της μεγάλους κομμένους κορμούς. Πιο γνώριμος του φάνηκε ο κόσμος της, πιο δικός του. Τράβηξε ύστερα λίγο πιο πέρα, έκοψε αριστερά, μπήκε στο μεγάλο δάσος. Πήρε το παλιό μονοπάτι των τσομπανααίων, των ξυλοκόπων, των παλιών ληστάρχων που τραβάει για την κορφή. Ανάσανε βαθιά το βουνίσιο αγέρα, στάθηκε μια στιγμή και της' άκουσε ζωντανό το βούισμα εκείνο των δέντρων –που μακρινό τον ακολουθούσε τότε στη Γερμανία. Έφτασε στο ξέφωτο που 'ξερε, κοντά στην κορφή –ένα μικρό λιβάδι– σκηνίτες εκείνα τα χρόνια τα φέρναν εδώ και βοσκούσανε τα μικρά κοπάδια της.

Γύρισε αργά στο χωριό με το ηλιοβασίλεμα –γραμμή για το σπίτι– κανέναν δεν ήθελε. Ήτανε μια μέρα καλή, κάτω στη ρεματιά, στη χαλικάριά, στα πριόνια, ψηλά στο βουνό. Τ' όνειρο του γυρισμού του δεν τον είχε γελάσει.

Δημήτρης Χατζής, *Το διπλό βιβλίο*, Το Ροδακίό, Αθήνα 1999

¹**νόρμες:** κανόνες, κανονισμοί (λέξ. Γερμ.)· εδώ ποσότητα έργου· ²**όρντουγκ:** κανονισμός, τάξη (λέξ. Γερμ.)· ³**καζάντια:** κέρδη από την εργασία ή το εμπόριο· ⁴**καλαντζής:** γανωματής· ⁵**καζαντίζω:** κερδίζω, αποκτώ περιουσία· ⁶**παρλαπίπες:** φλυαρίες· ⁷**περγολιά:** κληματαριά·

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

Αρδανα II

Η ποίηση του Κ. Χαραλαμπίδη διακρίνεται για τον ιδιαίτερο γλωσσικό της πλούτο αλλά και για τη βαθιά διαχρονική γνώση του ελληνικού πολιτισμού. Το τραγικό βίωμα του 1974 αποτυπώνεται σε πολλά από τα ποιήματα του πρόσφυγα ποιητή.

Να της μιλήσω Τουρκικά δεν ήξερα.

– Μιλάτε Αγγλικά;

– Καταλαβαίνω.

– Αυτό είναι το σπίτι μου;

– Αυτό είναι το σπίτι σου.

Κι αρχίνησα ένα κλάμα μες στον ύπνο μου. Εκείνο του αποχαιρετισμού. Μα τ' αναφιλητά μου μ' ανασήκωναν σαν καρυδότσουφλο και ξύπνησα, Πυλάδη.

Βρεγμένο το κρεβάτι μου –τ' όνειρο μήπως έσταζε από την οροφή του;– εμείς οι δυο το βλέπουμε, το ξέρουμε, το ζούμε κιάλας: «Χάθηκε ο στρατός μας!» Τίποτα πια, κανένα πλοίο ενόψει, καμιά στεριά, κανένα σπίτι, φίλε.

Και όμως το ξωπόρτιν ήταν το ίδιο, το στενοσόκακο ίδιο, ο λάκκος ήταν ίδιος, η τερατσία, ο φούρνος, το τρακτέρ, η μάντρα ήταν ίδια. Κι εγώ καμιά σχέση με το σπίτι. Δεν τ' αναγνώριζα. Στεκόμουν στην αυλή μου κι ένιωθα τόσον άβολα· στοιχηματίζω, αν με θωρούσες, θα 'βαζες τα κλάματα.

Μες στην αυλή μου και δεν ήμουν πια στο σπίτι μου, δεν ήμουν στο χωριό μου –ένας ξένος, που η ψυχή του αναπαμό δεν είχε.

– Τι φης; Απέξω από το σπίτι σου κι ούτε που τ' αναγνώριζες, αλήθεια;

–Δεν ήτανε δικό μου πια, δεν ήταν. Το σπίτι που γεννήθηκα, Πυλάδη! Και μάλιστα τη ρώτησα: Κυρία, αυτό είναι το σπίτι που γεννήθηκα; Is this the house I was born? Και μου 'πεν η Τουρκάλα: «Ναι, αυτό είναι».

Μυστήριο! Πού ήξερε πως ήταν το σπίτι αυτό που εγώ το φως του ήλιου πρωτοείδα, πώς ήταν τόσο βέβαιη;

Ιούλιος 1992

Κυριάκος Χαραλαμπίδης, *Μεθιστορία*, Άγρα, Αθήνα 1995

ZAK ΛΑΚΑΡΙΕΡ

Νεκρή ζώνη – Πρώτη στάση Άγιος Κασσιανός

Ο Γάλλος ελληνιστής Ζ. Λακαριέρ υπήρξε λάτρης του σύγχρονου ελληνισμού και κατόρθωσε να αναδείξει με το έργο του πολλές από τις σύγχρονες όψεις του, αλλά και πολλά από τα σύγχρονα προβλήματά του, τα οποία έχει την ικανότητα να βλέπει ως μέρος των οικουμενικών προβλημάτων του σύγχρονου κόσμου.

Μόλις διασχίζει κανείς τη φρουρούμενη από τον ΟΗΕ περίβολο και τα πρώτα μέτρα της BufferZone, ο μόλις πατημένος και γεμάτος αγριόχορτα δρόμος, που πρέπει να αντιστοιχεί στη χάραξη της παλαιάς οδού του Αγίου Γεωργίου, σου δίνει την εντύπωση ότι βρίσκεσαι στην καρδιά ενός περιχαρακωμένου και αδιέξοδου πεδίου. Ολόγυρα, ερείπια, σιδηρικά, σωροί από χαλάσματα και ένα αλσύλλιο από αγαύες σε ένα ανασκαμμένο από τις νάρκες και τις μάχες έδαφος. Λίγο πιο κάτω, στα δεξιά, στο μέσον ενός κήπου που είναι πια ένα ακαθόριστο τοπίο, ορθώνεται η πρόσοψη ενός μεγάλου κτιρίου από το οποίο έχουν μείνει μόνον οι τοίχοι· ήταν το σχολείο του Αγίου Κασσιανού, ένα εκπαιδευτήριο για τα κορίτσια της καλής κοινωνίας της Λευκωσίας. Είμαστε δυο βήματα ακριβώς από την οχύρωση που φράσσει το ανατολικό μέρος της παλιάς πόλης κι ωστόσο οι θόρυβοι της σύγχρονης πόλης δεν φτάνουν παρά υπόκωφοι. Ναι, πρόκειται για ένα περιχαρακωμένο από ερείπια και σιωπή πεδίο μέσα στον intra-muros λαβύρινθο της παλιάς πόλης, που και η ίδια βρίσκεται εγκιβωτισμένη μέσα στη σύγχρονη πόλη· πρόκειται επίσης για ένα ταξίδι στο χρόνο. Τα πάντα, απολύτως τα πάντα, σταμάτησαν εδώ το βράδυ της 16^{ης} Αυγούστου 1974, όταν σταμάτησαν οι μάχες ανάμεσα στους δυο αντίπαλους στρατούς, τον τουρκικό και τον ελληνικό, καθώς ακινητοποιήθηκαν στις μέχρι σήμερα θέσεις τους. Δεν έμεινε πια ανάμεσά τους παρά αυτό το κενό, ο χρόνος που πάγωσε και τα φαντάσματα των εγκαταλελειμμένων σπιτιών.

Ακριβώς μετά τα ερείπια του σχολείου, στην αρχή αυτού που ήταν κάποτε η οδός Ερμού, αρχίζουν οι τυφλές προσόψεις όπου διασταυρώνονται αγκαθωτοί θάμνοι και κισσοί. Αναρωτιέμαι τι όνομα να δώσω σ' αυτούς τους κήπους που ξανάγιναν άγιοι, σ' αυτό το όργιο από αγριόχορτα, σ' αυτούς τους τοίχους που έχουν καταληφθεί από την παραληρηματική άνθηση των ιβίσκων. Η φύση ξαναπήρε για τα καλά τα δικαιώματά της, αλλά ποια δικαιώματα ακριβώς; Αυτά του να γεμίσει για πάντα τις σχισμάδες των αναμνήσεων, να εξαλείψει κάτω από ένα πέπλο λησμονιάς το βιασμό ενός λαού και της ιστορίας του; Ακριβώς λίγο πιο πέρα, αφού προσπεράσει κανείς τις νεκρές προσόψεις, δέντρα, ψηλά δέντρα έχουν φυτρώσει στο εσωτερικό των κτιρίων. Είναι ένα πραγματικό αλσύλλιο που έχει καταλάβει τη συνοικία. Βλέποντας όλα αυτά τα δέντρα να σκιάζουν ό,τι αποτελούσε το όλο παλμό κέντρο της παλιάς πόλης, δεν μπορώ να μη σκεφτώ πώς θα γινόταν η παρισινή πλατεία Ομονοίας αν μια μέρα έπρεπε να μετατραπεί σε BufferZone. Πόσος χρόνος θα χρειαζόταν για να μπορεί κανείς το φθινόπωρο να μαζεύει εκεί μανιτάρια; Για να μετατραπεί το ξενοδοχείο Κριγιόν σε άντρο από βάτα; Έχω στο σπίτι μου μια συλλογή από αφίσες που εκδόθηκαν από τον οργανισμό Greenpeace και οι οποίες δείχνουν εικόνες του

Παρισιού μετά από πυρηνική αποκάλυψη. Βλέπει κανείς εκεί τα Ηλύσια Πεδία να έχουν γίνει πεδία υποβρύχιων ερειπίων, με φάλαινες να επιδίδονται σε παιχνίδια κάτω από την Αψίδα του Θριάμβου! Δεν φτάσαμε ως εκεί στην Κύπρο ούτε στη Λευκωσία, όπου αποφύγαμε μόλις το χειρότερο χάρη στη μεσολάβηση του ΟΗΕ. Όμως, αν έγινε δυνατό να σταματήσει ο πόλεμος, τα αίτια που τον προκάλεσαν παραμένουν ακόμα. Ο χρόνος φαίνεται να έχει προσωρινά παγώσει σ' αυτό το περιχαρακωμένο τοπίο, αλλά εκατέρωθεν της διαχωριστικής γραμμής η πληγή μένει πάντα ανοιχτή.

Ερείπια λοιπόν. Ερείπια τόσο από την εγκατάλειψη όσο και από τις λεηλασίες ανθρώπων και αρμάτων. Ερείπια ορφανά, εν ολίγοις. Αυτοί οι άδειοι δρόμοι, αυτές οι φημιμένες προσόψεις, οι μωλωπισμένοι τοίχοι: ένα ορφανοτροφείο για φαντάσματα. Τα ερείπια τα επισκέφθηκα και άλλοτε, όταν ήμουν έφηβος, και η Ορλεάνη, πόλη όπου κατοικούσα τότε, βομβαρδιζόταν καθημερινά την περίοδο της Απελευθέρωσης. Ζούσαμε σε μια πόλη που κατέρρεε, ξεθάβοντας σιδερικά και πτώματα σε τέτοιο βαθμό που μόλις έβλεπα ανέπαφα κτίρια άρχιζα μηχανικά υπολογίζω το χρόνο που θα χρειαζόταν για να γκρεμιστούν. Αργότερα θα μελετούσα τα αρχαία ερείπια, τα σεπτά και επιβλητικά ερείπια απ' όπου τα φαντάσματα εξαφανίστηκαν για πάντα. Όπως δεν υπάρχουν αρχαιολόγοι για τα ερείπια του χθες και του σήμερα, υπάρχουν μόνο μάρτυρες, θύματα και δήμιοι. Δεν σκέφτομαι εδώ μόνο τη Νεκρή Ζώνη της Λευκωσίας, σκέφτομαι και τα ερείπια της Καμπούλ, του Γκρόζνυ ή του Σεράγεβο, τα ερείπια της Τζενίν και της Γάζας, όπως, βεβαίως, και τα ερείπια της Χιροσίμα. Μιλάω για τα ερείπια που ο κόσμος μας σωρεύει γύρω μας, για τα ερείπια του σήμερα και –αναπόφευκτα– τα ερείπια του αύριο, όσα οι κάθε είδους εθνικισμοί μας ετοιμάζουν στο όνομα του κόσμου. Θεωρώ φυσικό το ότι στην Κύπρο το αρχαίο θέατρο Κούριον ή το ιερό της Αφροδίτης στην Πάφο –και επιπλέον ό,τι έχει απομείνει από τα οχυρά και τους πύργους των Λουζινιάν– είναι ονομαστά και θαυμαστά ερείπια που τα επισκέπτεται πολύς κόσμος. Όμως το ότι υπάρχουν σήμερα ερείπια στην καρδιά μιας σύγχρονης και γεμάτης ζωή πόλης, το ότι νεκρώνουν τις μέρες και το μέλλον της, είναι ανεκτό; Εδώ ο πόλεμος απλώς διακόπηκε για να μετατραπεί σε μια συνεχή ένοπλη επαγρύπνηση που διαρκεί τριάντα χρόνια. Έτσι που σ' αυτούς τους τοίχους-φαντάσματα να μετρά κανείς τη διάρκεια και το εύρος της καταστροφής με το ύψος των δέντρων. Ίσως γι' αυτό η Νεκρή Ζώνη να ονομάζεται ειρωνικά Πράσινη Γραμμή.

Λευκωσία – Η νεκρή ζώνη, Ολκός, Αθήνα 2003

ΒΑΣΙΛΗΣ ΓΚΟΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Κόκκινο στην πράσινη γραμμή

Το μυθιστόρημα εκδόθηκε το 2009 και έχει ως πρωταγωνιστές μια ομάδα βετεράνων στρατιωτών της ΕΛΔΥΚ που υπηρέτησαν στην Κύπρο το 1974 και οι οποίοι δεκαετίες μετά επιστρέφουν στο νησί.

Το λεωφορείο, ένα βόλβο εικοσαετίας, με αεροπορικό βόμβο και ξερούς τριγμούς, ξεκίνησε για μια σύντομη περιήγηση στην παλαιά Λευκωσία και αποκεί θα κατευθυνόταν προς το ξενοδοχείο Nicosia. Στην ατμόσφαιρά του πλανιόταν η αίσθηση ότι εγκατέλειπαν πίσω στη Μακεδονίτισσα τους νεκρούς συμπολεμιστές, ηττημένοι από το πάθος για μια παγωμένη μπίρα. Έτσι κι αλλιώς, δεν μπορούσαν να τους παρηγορήσουν. Δεν γνωρίζουν αν οι νεκροί χρειάζονται παρηγοριές. Αυτό που έγινε πριν από λίγο ήταν μια βασική συνάντηση, έπειτα από τριάντα τόσα χρόνια, παλαιών φίλων οι οποίοι δεν είχαν τίποτε πλέον να πουν πέρα από τα τυπικά και ανυπομονούσαν να χωρίσουν με εύσημο τρόπο. Εξάλλου οι νεκροί ήταν ήδη ενήλικες: ήταν τριάντα τριών ετών νεκροί. Είχαν πια προσαρμοστεί να είναι νεκροί, ενώ ως ζωντανοί βίωσαν το πολύ είκοσι πέντε χρόνια, και προφανώς τα είχαν λησμονήσει.

Το όχημα, με δυο χάρτες της Κύπρου κολλημένους στο παρμπρίζ, αριστερά και δεξιά επάνω, πέρασε έξω από το Ινστιτούτο Γενετικής, λίγες εκατοντάδες μέτρα μακριά από το στρατιωτικό νεκροταφείο. Εκεί μέσα υπήρχε άφθονο γενετικό υλικό από αταυτοποιήτους σκελετούς Ελληνοκυπρίων, Ελλαδιτών, Τούρκων, Τουρκοκυπρίων καθώς και υλικό ζώντων συγγενών.

Πού όμως βρίσκονται αλήθεια οι νεκροί; Στα κενοτάφια του τύμβου, στα αποστειρωμένα δοχεία του ινστιτούτου, στις μνήμες φίλων και εχθρών, στην ιστορία ή στη γεωγραφία; Όποιος βρει πού φωλιάζει ο άνεμος θα λύσει και τούτο το μυστήριο.

[...]

Κώστας Γκουρογιάννης, *Κόκκινο στην Πράσινη Γραμμή*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2009

ΛΙΝΑ ΚΑΣΔΑΓΛΗ

Κύπρος '74

Η ποιήτρια, που ασχολήθηκε και με τη σύνταξη σχολικών βιβλίων λογοτεχνίας, θρηνώντας με το ποίημά της την τύχη της Κύπρου το 1974, διασώζει ταυτόχρονα στοιχεία που συνθέτουν τον κόσμο του νησιού.

Εκείνα τα πρόσωπα,
που μαρμάρωσαν και δεν πέθαναν ποτέ,
ο βασιλιάς ο βοσκός η ωραία ο μεροκαματιάρης το παιδί
κι ο άλλος που ήρθε να φέρει την προσφορά του στη θεά για
να στείλει βροχή
κι ο ζευγολάτης με το βόδι που λογαριάζει αν θα βγει καλή η
χρονιά,
εκείνα τα πρόσωπα που περίμεναν χιλιάδες χρόνια κύκλο
μπρος στο βωμό να βγουν και να ξαναζήσουν στο φως

εκείνα τα μάτια,
που είδαν την Αφροδίτη να βγαίνει από τη θάλασσα
κι έκλαψαν στην Παναγιά του Ασίνου μπρος στον Εσταυρω-
μένο τα δικά τους παιδιά

εκείνο το ασπροφορεμένο κορίτσι
κι ο παπάς κι ο βιολιτζής του πανηγυριού κι οι γέροι στα κα-
φενεία
όπως βγήκαν από το χέρι του ζωγράφου κι έγιναν ζωή –

είναι τα ίδια κορμιά που δέρνονται και ξεσκίζονται και στα-
ζουν αίμα
είναι τα ίδια μάτια που μεγάλωσαν από τον τρόμο και ξέμαθαν τον ύπνο
είναι τα ίδια πρόσωπα νεκρά τώρα για πάντα πάνω στο δια-
μελισμένο σώμα της Αφροδίτης;

*Από τη συλλογή Στέφανος ενιαυτού (1975), Η ελληνική ποίηση του 20^{ου} αιώνα, Μια
συγχρονική ανθολογία, επιμ.-ανθολόγ.: Ευριπίδης Γαραντούδης, Μεταίχμιο, Αθήνα
2008*

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

Ύμνος και θρήνος για την Κύπρο

Το απόσπασμα είναι οι πρώτοι οχτώ στίχοι από μια σχετικά μικρή σύνθεση που έγραψε ο ποιητής με αφορμή τα δεινά του νησιού το 1974.

Νησί πικρό, νησί γλυκό, νησί τυραγνισμένο
κάνω τον πόνο σου να πω και προσκυνώ και μένω.

Εσύ της θάλασσας ρυθμός, ολάνθιστο κλωνάρι,
πως σου μαδήσαν τ' άνθια σου διπλοί, τριπλοί βαρβάροι.

Τι θλιβερά που σεργιανάν τριγύρω σου τα ψάρια
κι αντίχριστοι να παίζουνε την τύχη σου στα ζάρια.

Κουράγιο, μικροκόρη μας, που μας εγίνης μάνα
Ύμνος και Θρήνος της ζωής κι ανάστασης καμπάνα.

Γιάννης Ρίτσος, *Ύμνος και θρήνος για την Κύπρο*, Κέδρος, Αθήνα 1979

Επιλογή κειμένων:

Βασιλική Σελιώτη

Φιλολόγος, Λειτουργός Γραφείου Α.Π.